

Päihde- ja laillisuuskasvatus

Opas ammattilaisille

Turun kaupunki

Sisällys

Johdanto	3
Päihde- ja laillisuuskasvatus nykypäivänä	4
5. luokan tunnit	4
1. tunti, mitä päihteet ovat?.....	4
2. tunti, pohdintaa päihteiden vaikutuksista	5
3. tunti, laillisuus ja itsetunto	5
6. luokan tunnit	5
1. tunti, mitä päihteet ovat?.....	5
2. tunti, riippuvuudet ja niiltä suojautuminen	6
3. tunti, laillisuuskasvatus ja sosiaalinen media	6
7. luokan tunnit	7
1. tunti, mitä päihteet ovat, mitä päihteitä on?	7
2. tunti, riippuvuus ja omien vahvuuksien tunnistaminen	7
3. tunti, laillisuuskasvatus, väkivalta lähisuhteissa.....	7
8. luokan tunnit	8
1. tunti, mitä tiedämme päihteistä?	8
2. tunti, riippuvuus ja voimavarojen merkitys	8
3. tunti, laillisuuskasvatus, oikeudet ja velvollisuudet	8
9. luokan tunnit	9
1. tunti, yleistä päihteistä	9
2. tunti, riippuvuus ja itsetuntemus	9
3. tunti, laillisuuskasvatus, oikeudet ja velvollisuudet	9
Yleistä päihteistä	10

Päihde- ja laillisuuskasvatusmallin opas ammattilaisille.

Raportin tuottajat: Ehkäisevän päihdetyön Selvästi JEES! -projekti 2023-2025 (STM), Kristiina Helenius & Sanna Tahko. Nuorten jengiytymisen ja rikollisuuden ehkäiseminen -projekti 2023-2024 (OKM), Reetta Vainio, Paula Mäkelä, Alvin Koskinen & Laura Kiviranta.

Taitto: Turun kaupunki

Kansikuva: Heikki Räisänen

Julkaistu: Elokuu 2024.

Johdanto

Tämä opas on tarkoitettu tueksi 5.–9. luokkalaisten päihde- ja laillisuuskasvatustuntien pitäjälle. Päihde- ja laillisuuskasvatusmallin on tuottanut Turun kaupungin ehkäisevän päihdetyön Selvästi JEES! -projekti yhteistyössä rikollisuuden ja jengiytymisen ehkäisemisen projektin kanssa. Tuntimateriaalit on toteutettu ja niitä on kehitetty turkulaisten nuorten ideoiden ja ajatusten pohjalta. Syksyllä 2023 selvitettiin kyselyllä minkälaisia toiveita ja ajatuksia turkulaisilla nuorilla on päihdekasvatuksesta ja minkälaisia tuntitoteutuksia he toivoisivat. Vastaajia oli yhteensä 299. Nuorilta tulleiden ideoiden pohjalta koottiin kolme 45 minuutin pituista oppituntia. Tunneista kaksi ensimmäistä on päihdekasvatusta ja kolmas tunti laillisuuskasvatusta. Tunteja on testattu Turun kaupungin pilottikouluissa kevään 2024 aikana. Oppilaat ja koulun henkilökunta ovat arvioineet tuntikokonaisuutta ja tuoneet kehitysideoita toteutuksesta. Palautteita heiltä saatiin yhteensä 449. Näiden palautteiden pohjalta kokonaisuutta on kehitetty vastaamaan entistä enemmän koulun ja oppilaiden tarpeita. Kokonaisuudesta on pyritty tekemään tiivis ja selkeä, jolloin sen käyttöönotto on mahdollisimman helppoa.

Oppaaseen on koottu linkkejä työsi tueksi. Tuntimateriaalit on toteutettu siten, että nuoret pääsevät itse tuottamaan tietoa, pohtimaan erilaisia päihde- ja laillisuusteemoja ja niiden liitännäisvaikutuksia ympäristöön ja muihin ihmisiin. Kahdella ensimmäisellä tunnilla käsitellään päihteitä yleisesti. Lisäksi keskitytään riippuvuuksiin sekä suojaavin tekijöihin. Keskiössä on omien vahvuuksien ja voimavarojen tunnistaminen. Kolmas oppitunti keskittyy laillisuuskasvatukseen. Tämän tunnin teemat käsittelevät ikätasoisesti esimerkiksi korvausvelvollisuutta, rikosseuraamuksia, alaikäisen vastuita, oman toiminnan seurauksia, sekä itse tuntoa. Viimeisellä tunnilla oppilaat pääsevät myös itse selvittämään rikoksia, jotka pohjautuvat Konstaapeli Danielin (2022) kirjaan.

Jokaisen luokka-asteen materiaaleissa on pyritty ottamaan osaksi osallistavia menetelmiä esimerkiksi ryhmätöitä ja pienryhmäkeskusteluja. Osallisuutta voi vielä lisätä keskusteluihin omassa ryhmässä. Saman materiaalin voi myös esittää tarvittaessa opettajajohtoisesti oman ryhmän erityispiirteet huomioiden.

Päihde- ja laillisuuskasvatus nykypäivänä

Päihdekasvatus on muuttunut nopeasti ja moni nuorten kanssa työskentelevä ammattilainen kokee tietämyksensä nuorten päihdeasioista kaipaavan päivittämistä. Aikaisemmin puhuttiin päihdevalistuksesta. Nykypäivänä sekä päihde- että laillisuuskasvatus keskittyy enemmän vahvistamaan tunteita, itsetuntoa ja ongelmanratkaisutaitoja, jonka kautta myös yleinen hyvinvointi vahvistuu. Oikean tiedon tuominen nuorille on tärkeää, mutta pyritään enemmän vaikuttamaan nuorten omiin arvoihin ja asenteisiin vahvistamalla hyvää, ei pelottelemalla tai kieltämällä. Päihdekasvatuksesta löydät lisätietoa THL:n sivuilta

[Päihdekasvatus - THL](#)

Nuorten häiriö- ja rikoskäyttäytyminen on ollut viime aikoina paljon esillä. Ilmiöön puuttumiseksi meidän kaikkien aikuisten panosta tarvitaan. Nuoruus on kaiken kaikkiaan rikosaltteinta aikaa ihmisen elämässä, minkä vuoksi on tärkeää ottaa puheeksi laillisuusasioita nuorten kanssa säännöllisesti. Rikoskäyttäytyminen ja siihen liittyvät ilmiöt herättävät meissä kaikissa monenlaisia tunteita. Tietoa lisäämällä ja asioista keskustelemalla vahvistamme yhdessä nuorten turvallisuuden tunnetta ja luomme kaikille tärkeitä rajoja.

[Rikoksentorjunta - Rikoksentorjunta.fi](#) [Nuoret ja rikollisuus | Tietoa lasten ja nuorten kohtaamista rikoksista](#)

5. luokan tunnit

Tästä kappaleesta löydät tuntien aiheeseen liittyviä linkkejä, joiden kautta voi syventää omaa tietopohjaa eri teemoista.

1. tunti, mitä päihteet ovat?

- Mitä päihteet ovat? Tietoa tuntien tueksi löydät päihdelinkin sivuilta **[Ammattilaisille — Päihdelinkki \(paihdelinkki.fi\)](#)**
- Kahoot. Ohjeet Kahootin vastausten tueksi löytyvät tuntimateriaali diojen muistiinpanoista. Linkki 5. ja 6. luokan kahootiin: **<https://create.kahoot.it/share/paihdetieto-5-6-lk/0212cbe5-87bf-4b2c-b01c-a342609beebf>**
- Kieltäytyminen (harjoitus). Ohjeet tehtävään löytyvät päihdekasvatusmateriaalin diasta. Jos ryhmätyöskentely ei ole mahdollista, kieltäytymisharjoitus voidaan toteuttaa myös keskustellen, tai vaihtoehtoisesti erilaisia kieltäytymistapoja yksilötyönä kirjoittaen tai pohtien.

2. tunti, pohdintaa päihteiden vaikutuksista

- Lisätietoa päihderiippuvuudesta löytyy [Päihdehoito - THL](#)
- World Cafe- tehtävän ohje löytyy tuntimateriaalista. Tehtävään voi valita ryhmälle sopivia kysymyksiä tämän hetken ilmiöihin liittyen. Hyväksi todettuja kysymyksiä on esimerkiksi: *Mikä on parasta meidän luokassamme? Miksi jotkut nuoret käyttävät päihteitä? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa tulevaisuuteen? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa käyttäjän läheisiin? Miten voin kieltäytyä, jos minulle tarjotaan päihteitä?*
- Kysymykset voi halutessaan kirjoittaa visuaaliselle pohjalle ja tulostaa, jos haluaa jättää ne esimerkiksi luokan seinälle, tai esitellä vanhempainilloissa. Yhtä lailla kysymyksen voi kirjoittaa esimerkiksi ruutupaperille, jos tulostusmahdollisuutta ei ole. Jos pienryhmissä toimiminen ei sovi ryhmälle, kysymyksen voi myös kirjoittaa taululle ja oppilaat vastaavat yksilöinä, tai voi hyödyntää esimerkiksi mentimeteriä toteutuksessa.
- Tehtävän tärkein osuus on pienryhmäkeskustelujen lisäksi vastausten purku ja loppukeskustelu, joten siihen on hyvä varata aikaa.
- Suojaavat tekijät [Mielenterveyden suoja- ja riskitekiäjät - MIELI ry](#)
[Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)

3. tunti, laillisuus ja itsetunto

- [RIKU.FI](#)
- Rikosuhripäivystys 116 006 palvelee suomeksi ma–pe kello 9–20. (
- [MLL.FI](#)
- MLL **Lasten ja nuorten puhelin 116 111** maanantaista perjantaihin kello 14–20, lauantaisin ja sunnuntaisin kello 17–20 (maksuton + anonyymi)
- [Tunne- ja vuorovaikutustaidot - Värinautit \(varinautit.fi\)](#)
- 112-Sovellus (palveluneuvonta, tiedonhaku)

6. luokan tunnint

Tästä kappaleesta löydät tuntien aiheeseen liittyviä linkkejä, joiden kautta voi syventää omaa tietopohjaa eri teemoista.

1. tunti, mitä päihteet ovat?

- Mitä päihteet ovat? Tietoa tuntien tueksi löydät päihdelinkin sivuilta [Ammattilaisille — Päihdelinkki \(paihdelinkki.fi\)](#)

- Kahoot. Ohjeet Kahootin vastausten tueksi löytyvät tuntimateriaali diojen muistiinpanoista. Linkki 5. ja 6. luokan kahootiin:
<https://create.kahoot.it/share/paihdetieto-5-6-lk/0212cbe5-87bf-4b2c-b01c-a342609beebf>
- World Cafe- tehtävän ohje löytyy tuntimateriaalista. Tehtävään voi valita ryhmälle sopivia kysymyksiä tämän hetken ilmiöihin liittyen. Hyväksi todettuja kysymyksiä on esimerkiksi: *Mikä on parasta meidän luokassamme? Miksi jotkut nuoret käyttävät päihteitä? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa tulevaisuuteen? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa käyttäjän läheisiin? Miten voin kieltäytyä, jos minulle tarjotaan päihteitä?*
- Kysymykset voi halutessaan kirjoittaa visuaaliselle pohjalle ja tulostaa, jos haluaa jättää ne esimerkiksi luokan seinälle, tai esitellä vanhempainilloissa. Yhtä lailla kysymyksen voi kirjoittaa esimerkiksi ruutupaperille jos tulostusmahdollisuutta ei ole. Jos pienryhmissä toimiminen ei sovi ryhmälle, kysymyksen voi myös kirjoittaa taululle ja oppilaat vastaavat yksilöinä, tai voi hyödyntää esimerkiksi mentimeteriä.

2. tunti, riippuvuudet ja niiltä suojautuminen

- Lisätietoa riippuvuudesta [Päihdehoito - THL](#)
- Suojaavat tekijät [Mielenterveyden suoja- ja riskitekiäjät - MIELI ry](#)
[Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)
- Sosiaalinen media ja päihteet [Selvitys: Alkoholია ja nikotiinituotteita päätyy alaikäisille helposti sosiaalisen median välityksellä | EHYT \(sttinfo.fi\)](#)
- Tulevaisuuden minä (tehtävä) [tulevaisuuden mina.pdf \(mieli.fi\)](#)

3. tunti, laillisuuskasvatus ja sosiaalinen media

- [RIKU.FI](#) Rikosuhripäivystys 116 006 palvelee suomeksi ma–pe kello 9–20. (
- [MLL.FI](#)
- MLL Lasten ja nuorten puhelin **116 111** maanantaista perjantaihin kello 14–20, lauantaisin ja sunnuntaisin kello 17–20 (maksuton + anonyymi)
- [Tunne- ja vuorovaikutustaidot - Värinautit \(varinautit.fi\)](#)
- [Digitaidot - Värinautit \(varinautit.fi\)](#)
- Hyviä esimerkkitehtäviä vaikeista tilanteista puhelimen kanssa
- 112-Sovellus (palveluneuvonta, tiedonhaku)

7. luokan tunnit

Tästä kappaleesta löydät tuntien aiheeseen liittyviä linkkejä, joiden kautta voi syventää omaa tietopohjaa eri teemoista.

1. tunti, mitä päihteet ovat, mitä päihteitä on?

- Mitä päihteet ovat? Tietoa tuntien tueksi löydät päihdelinkin sivuilta [Ammattilaisille — Päihdelinkki \(paihdelinkki.fi\)](#)
- Kahoot, jonka kautta kerrotaan samalla oppilaille vastausten kautta päihdeasioista. Vastaukset kysymyksiin löytyvät dian muistiinpanoista. Linkki kahootiin on: <https://create.kahoot.it/share/paihdetieto/1d6a335c-e667-4e58-80f5-ce569ba162e1>
- World Cafe- tehtävän ohje löytyy tuntimateriaalista. Tehtävään voi valita ryhmälle sopivia kysymyksiä tämän hetken ilmiöihin liittyen. Hyväksi todettuja kysymyksiä on esimerkiksi: *Mikä auttaa jaksamaan? Miksi jotkut nuoret käyttävät päihteitä? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa tulevaisuuteen? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa käyttäjän läheisiin? Miten voin kieltäytyä, jos minulle tarjotaan päihteitä?*

2. tunti, riippuvuus ja omien vahvuuksien tunnistaminen

- Lisätietoa riippuvuudesta [Päihdehoito - THL](#)
- Suojaavat tekijät [Mielenterveyden suoja- ja riskitekiäjät - MIELI ry](#)
[Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)
- Ominaisuuksien vaihtokauppa [Ominaisuuksien vaihtokauppa sopii tutustumis.docx \(live.com\)](#)

3. tunti, laillisuuskasvatus, väkivalta lähisuhteissa

- [RIKU.FI](#) Rikosuhripäivystys 116 006 palvelee suomeksi ma–pe kello 9–20. (
- [MLL.FI](#)
- MLL Lasten ja nuorten puhelin **116 111** maanantaista perjantaihin kello 14–20, lauantaisin ja sunnuntaisin kello 17–20 (maksuton + anonyymi)
- [Nuoret ja rikollisuus | Tietoa lasten ja nuorten kohtaamista rikoksista](#)
- [Sopiiko tämä käytös kouluun \(youtube.com\)](#)
- [Nuoret ja rikokset - Nuortennetti](#)

8. luokan tunnit

Tästä kappaleesta löydät tuntien aiheeseen liittyviä linkkejä, joiden kautta voi syventää omaa tietopohjaa eri teemoista.

1. tunti, mitä tiedämme päihteistä?

- Mitä päihteet ovat? Tietoa tuntien tueksi löydät päihdelinkin sivuilta [Ammattilaisille — Päihdelinkki \(paihdelinkki.fi\)](#)
- Kahoot, jonka kautta kerrotaan samalla oppilaille vastausten kautta päihdeasioista. Vastaukset kysymyksiin löytyvät dian muistiinpanoista.
- Linkki kahootiin: <https://create.kahoot.it/share/paihdetieto/1d6a335c-e667-4e58-80f5-ce569ba162e1>
- World Cafe- tehtävän ohje löytyy tuntimateriaalista. Tehtävään voi valita ryhmälle sopivia kysymyksiä tämän hetken ilmiöihin liittyen. Hyväksi todettuja kysymyksiä on esimerkiksi: *Mikä auttaa jaksamaan? Miksi jotkut nuoret käyttävät päihteitä? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa tulevaisuuteen? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa käyttäjän läheisiin? Miten voin auttaa läheistä, jolla on haasteita päihteiden kanssa?*

2. tunti, riippuvuus ja voimavarojen merkitys

- Riippuvuus [Päihdehoito - THL](#)
- Suojaavat tekijät [Mielenterveyden suoja- ja riskitekiijät - MIELI ry](#)
[Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)

3. tunti, laillisuuskasvatus, oikeudet ja velvollisuudet

- [RIKU.FI](#)

Rikosuhripäivystys 116 006 palvelee suomeksi ma–pe kello 9–20.

- [MLL.FI](#)
- MLL **Lasten ja nuorten puhelin 116 111** maanantaista perjantaihin kello 14–20, lauantaisin ja sunnuntaisin kello 17–20 (maksuton + anonyymi)
- [Nuoret ja rikollisuus | Tietoa lasten ja nuorten kohtaamista rikoksista](#)
- [Sopiiko tämä käytös kouluun \(youtube.com\)](#)

9. luokan tunnit

Tästä kappaleesta löydät tuntien aiheeseen liittyviä linkkejä, joiden kautta voi syventää omaa tietopohjaa eri teemoista.

1. tunti, yleistä päihteistä

- Mitä päihteet ovat? Tietoa tuntien tueksi löydät päihdelinkin sivuilta [Ammattilaisille — Päihdelinkki \(paihdelinkki.fi\)](#)
- Kahoot, jonka kautta kerrotaan samalla oppilaille vastausten kautta päihdeasioista. Vastaukset kysymyksiin löytyvät dian muistiinpanoista. Linkki kahootiin: <https://create.kahoot.it/share/paihdetieto/1d6a335c-e667-4e58-80f5-ce569ba162e1>
- World Cafe- tehtävän ohje löytyy tuntimateriaalista. Tehtävään voi valita ryhmälle sopivia kysymyksiä tämän hetken ilmiöihin liittyen. Hyväksi todettuja kysymyksiä on esimerkiksi: *Mikä auttaa jaksamaan? Miksi jotkut nuoret käyttävät päihteitä? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa tulevaisuuteen? Miten päihteidenkäyttö voi vaikuttaa käyttäjän läheisiin? Miten voin auttaa läheistä, jolla on haasteita päihteiden kanssa?*

2. tunti, riippuvuus ja itsetuntemus

- Riippuvuus [Päihdehoito - THL](#)
- Suojaavat tekijät [Mielenterveyden suoja- ja riskitekiijät - MIELI ry](#)
[Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät - Nuorten Päihdekasvatus RY \(nuortenpaihdekasvatus.fi\)](#)

3. tunti, laillisuuskasvatus, oikeudet ja velvollisuudet

- Rikosuhripäivystys 116 006 palvelee suomeksi ma–pe kello 9–20. [RIKU.FI](#)
- [MLL.FI](#)
- MLL Lasten ja nuorten puhelin **116 111** maanantaista perjantaihin kello 14–20, lauantaisin ja sunnuntaisin kello 17–20 (maksuton + anonyymi)
- [Nuoret ja rikollisuus | Tietoa lasten ja nuorten kohtaamista rikoksista](#)
- [Sopiiko tämä käytös kouluun \(youtube.com\)](#)

Yleistä päihteistä

Tämän kappaleen alle on listattu linkkejä, joista löytää tietoa eri päihteistä oman työn ja päihdekasvatustuntien tueksi.

Tunti 1/ päihdekasvatus

- 5-6- luokat
- <https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/>
- [ehkaiseva-paihde-tyo/ehkaiseva-paihde-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa/paihdekasvatus](https://create.kahoot.it/share/paihdetieto/1d6a335c-e667-4e58-80f5-ce569ba162e1)
- <https://create.kahoot.it/share/paihdetieto/1d6a335c-e667-4e58-80f5-ce569ba162e1>
- 7-9- luokat
- Päihdetieto - Details - Kahoot!
- Tietoa vanhemmille - Nuortenlinkki

Tunti 2/ päihdekasvatus

- 5-9 luokat
- <https://paihdlinkki.fi/ammattilaisille/>
- Mielenterveyden suoja- ja riskitekijät - MIELI ry Päihdeongelmille altistavat ja suojaavat tekijät
- Nuorten Päihdekasvatus RY ([nuortenpaihdekasvatus.fi](https://www.nuortenpaihdekasvatus.fi))
- <https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito>
- Mistä on kyse, kun puhutaan voimavaroista? ([terveyskyla.fi](https://www.terveyskyla.fi))
- Lapsen itsetunnon tukeminen - Mannerheimin Lastensuojeluliitto (mll.fi) Itsetuntemus ja itsetunto - MIELI ry

Tunti 3/ laillisuuskasvatus

- 5-6 luokat
- Väkivalta jättää jäljet - Nuortennetti
- 7-9 luokat
- <https://paihdlinkki.fi/ammattilaisille/>

Yleistä tietoa päihteistä henkilökunnalle

- <https://paihdlinkki.fi/ammattilaisille/>
- Tupakka ja nikotiini- ja alkoholi- tuotteet: Tupakkatuotteet ja sähkösavuke - THL Nikotiini- ja alkoholi- tuotteet (ehyt.fi)
- Alkoholi: Alkoholi - THL Alkoholi - EHYT ry
- Lääkkeiden väärinkäyttö - Lääkkeiden väärinkäyttö - THL
- Huumeet: Huumeet - THL Muut huumeet - EHYT ry
- Ilokaasu Ilokaasu — Päihdelinkki (paihdlinkki.fi)
- Auta lasta viiveettä! – Yhteistyö viranomaisten kesken ([youtube.com](https://www.youtube.com))
- Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäiseminen - YouTube
- Mitä voin tehdä ja mistä haen apua, kun minua kiusataan ([youtube.com](https://www.youtube.com))
- Huoltajat ratkaisemassa – Toimintamallit kotien kanssa tehtävään yhteistyöhön ([youtube.com](https://www.youtube.com))
- Nuorten kokemus seksuaalinen häirintä ja väkivalta – Tunnistaminen ja puuttuminen ([youtube.com](https://www.youtube.com))
- Kiusaamiseen puuttumisen keinot ([youtube.com](https://www.youtube.com))

